

A brit zenekarok világa és finanszírozásuk

Gerald Mertens beszélgetése Paul Hughes-val,
a londoni BBC-Szimfonikus Zenekar főigazgatójával

Mr. Hughes, Németországban a zenekarok fejlődése a 16. és 17. században a fejedelemségekben létrehozott első udvari zenekarokkal indult meg. Milyen volt a kezdet Angliában?

Egyszer volt, hol nem volt... egy zenekar – nem nagy, inkább kamarazenekar. Olyan ember alapította és működtette, aki nagyon szerette a zenét – sőt komponált is, habár nem ez volt a főfoglalkozása. A zenét a civilizált élet lényeges alkotórészeinek tartotta, és mind a szórakozás, mind a speciális alkalmak velejárójává tette. Leginkább a tánczenét szerette, és ami a fő, a zenekar fenntartásához a szükséges pénz is rendelkezésére állt. Sokakat befolyásolt ez az ember és kulturális lendülete; jómódú személyiségek áldozták hasonló célokra pénzüket, hogy reprezentáljanak és civilizáltnak, kulturáltnak tűnjenek.

Ez az ember VIII. Henrik volt, a 16. század korai éveiben. Nem nehéz felismerni a köz- és privát pénzek komplex ötvözése Nagybritanniában ma is létező rendszerének gyökereit. Nehéz lenne azonban eldönteni, hogy Henrik király pénze vajon privát- vagy közpénz volt-e, nekünk most nem is kell ebben elmélyednünk.

A művészet privát- és közfinanszírozásának speciálisan brit keveredése így tehát nagy múltra tekinthet vissza...

Igen, de a mai finanszírozási modellek közvetlenül a háború utáni időszakban gyökereznek. A második világháborút követően Nagybritannia egy tágas, világos új jövőbe tekintett, ahol a zene, ami a háború alatt a nemzet lelkét oly nagymértékben támogatta, központi szerepet játszik. A legtöbb, ma is működő szimfonikus zenekart a háború előtt alapították. Ezeket túlnyomó többségben egyének kis csoportjának lelkesedése hozta létre, és nem, – mint olyan gyakran, – karmesterek; e zenekarokat privát vagy közpénzekből fi-

nanszírozták, és sokszor a polgári értékítéletet valamint büszkeséget tükröztek vissza.

Milyen szerepet vállalt ebben az állam?

Nagybritannia új jövőperspektívájának részeként a kormány úgy döntött, hogy a művészetekhez való hozzájutást – a legmagasabb szinten – minden nyilvános esz-közzel elő kell mozdítani, mégpedig nemcsak azok számára, akik a reális költségek megfizetésére képesek. Hogy ezt az utopisztikus víziót elérjék, 1947-ben megalakították Nagybritannia Művészeti Tanácsát (Arts Council of Great Britain = ACGB), e központi szervet a szponzori pénzek elosztására, és ami még fontosabb, arra, hogy átvegye e szerv a döntés hálátlan szerepét: mi is részesüljön támogatásban és mi nem.

Mint egy kormányzati kultúrpolitikai – de ma sem politikainak tűnő – szócső, a Művészeti Tanács egyszercsak olyan szerepben találta magát, hogy naponta kellett támogatásokról oly módon döntenie, hogy közben ne legyen önhatalmú vagy önkényuralmi, vagy legalábbis ne tűnjön annak. Egyébként a korlátozottan rendelkezésre álló anyagi javakból kifolyólag mindig voltak és lesznek nyertesek és vesztesek.

A kormánynak a Művészeti Tanács létrehozása után viszont hamarosan meg kellett állapítania, hogy a művészet állami finanszírozása olyan bonyolult volt, hogy alig hozott szavazatokat. A „hosszú kéz” finanszírozási elvei egyszerűek voltak: a kormány pénzt adott a Művészeti Tanácsnak, de annak lett feladata a súlyos döntések meghozatala és a szemrehányások elviselése; a dicséret ugyanis az ilyen tevékenység során felettébb ritka. Ha a Művészeti Tanács mint pályázó és a kormány mint szponzor viszonyt átvettük a zenekarokra mint pályázókra és a Művészeti Tanácsra mint szponzorra, kitéjük, hogy milyen szerencsétlen szerepe van a Művészeti Tanácsnak.

Az, hogy a művészetek a közpénzekből mindenki által elérhetőek legyenek, mint a múltban, úgy a jelenben is dicsérendő célnak tekinthető, de történelmi mintakép nélküli nehéz feladat. Mégis, a kultúrához való hozzájutás a mai napig is vezérelve minden kormányzatnak.

Nem nagyon centralizált intézmény-e a Művészeti Tanács, ami tulajdonképpen már nem illik bele egy modern társadalomba?

Nos, valóban, a kormány 1994-ben felismerte, hogy a kulturális támogatás igénye Nagybritanniában erősen megváltozott, és létrehozott négy regionális Művészeti Tanácsot: az angol, a skót, a welsi és az észak-ír tanácsot. Mindegyiknek feladata a támogatás központi vagyonekezelésének tradicionális folytatása volt, de az elosztásnál a „nemzeti” prioritásokra és a mindenkori helyi politikára kellett tekintettel lennie. A központi finanszírozás alapelvei mindazonáltal bizonytalanok; így például az angolok művészeti tanácsa egyelőre úgy döntött, hogy bevezeti a regionális tanácsokon keresztüli pénzelosztást, hogy aztán ezt a módszert alig két év múlva feladja és ismét központi elosztáshoz térjen vissza.

A finanszírozás tehát lényegében három szinten történik: művészeti bizottságok, regionális tanácsok és helyi hatóságok. Meg tudná magyarázni egy kissé a közpénzek elosztásának praxisát ezeken a helyeken?

A művészetek nagybritanniai infrastruktúrájához közvetlenül kapcsolódva, valóságos hálózata jött létre az olyan zenekaroknak, amelyek a helyi piaci viszonyoktól és a rendelkezésre álló privát és közpénzeketől függve, különböző módon fejlődtek. Néhány nagybritanniai zenekar esetében jó példáját találjuk a jelentős kommunális támogatásnak. A regionális tanácsok szerepe az elmúlt néhány év

alatt egyrészt szélesedett, másrészt szűkült. A kisebb intézményekhez és a hazszónélvezőkhöz, a hangverseny-látogatókhoz való viszonyuk döntő módon járult hozzá a kiegyensúlyozott nemzeti és regionális zenekari működés biztonságához. Londonon kívül a zenekari mikrokozmosz hat nagy szimfonikus zenekarból és két kamarazenekarból áll, amelyek a közpénzekből vagy a regionális művészeti tanácsokon vagy a regionális tanácsok hálózatán keresztül részesülnek támogatásban. Ez a nyolc zenekar, a Londoni Operazenekar és a BBC-Zenekar teljes fizetéssel jár, határozatlan időre szóló szerződéseket köt és különleges öregességi ellátást nyújt. A BBC-Zenekarok kivételével minden zenekar büdjségének 30 százalékát kapja közpénzekből; egy olyan összeget, ami sok európai zenekarral összehasonlítva csekély. Sok zenekar hordoz nagy és egyre tovább növekvő adósságot a vállán.

Milyen a művészeti és gazdasági tervezés biztonsága?

Nos, a biztonságos tervezés szerfölött nehézkes lehet. A finanszírozás nagyjából évről évre történik, ami akadályozza a hosszú távra tervezést. Többéves projektek vagy alapvető és hosszútávra ható változások eddig tulajdonképpen lehetetlenek voltak, mivel az év végét követő finanszírozás nem volt biztosítható. Nem szokatlan például, hogy a támogatás összegét februárban közlik az áprilisban kezdődő gazdasági évre, és a szeptemberben kezdődő zenei idényre. Mindazonáltal sok zenekar szoros és rendszeres dialógusban áll a pénzek adományozóival, hogy elérjék, a lehetőségek szerint vegyék tekintetbe mindkét oldal igényeit.

Milyen intenzív a városi és vidéki hatóságok elkötelezettsége?

A kultúra főtámogatóiként a helyi hivatalok a specifikus kulturális igények kielégítését célozzák meg régióikban; ehhez viszont meg kell emelniük a helyi adókat; ez a fajta finanszírozás tehát igen merev. A zenekarok részéről az anyagi bázis megteremtése egy ilyen támogatás esetében gyakran több időt és fáradozást igényel, mint egyfajta központi finanszírozás. Ha azonban ez a módszer valóban hatásosan funkcionál, akkor egy zenekar

a városának hírnevét távoli országokba is elviheti. Sok példa van erre Angliában.

Ott azonban, ahol a struktúra kevésbé effektív – a rendelkezésre álló keret szűkössége, vagy egyszerűen a társadalom kulturális igénytelensége miatt, avagy mindkét okból kifolyólag – a művészeti fejlődés és a zenekarba vetett bizalom meginog és vele a nyilvánosság, a privát vagy testületi támogatók is meginognak; ez esetben a finanszírozás spirálszerűen lefelé tendál.

Németországban még sokan a szponzorálás „csodájában” hisznek. Milyen a reális helyzet a brit zenekaroknál?

Nagybritanniában jelenleg a szponzorálás a vállalkozási eredmények átlagosan 14 %-át teszi ki, és ennek a területnek növekvő mértékű, lényeges forrásának tekinthető. Ezzel a fejlődéssel a gazdasági érdekkör nem ért egyet, úgy gondolván, hogy a finanszírozás a kormány feladata lenne. Ebből a példából látható, hogy a zenekarok a privát és közpénzek között milyen kiszolgáltatott helyzetben vannak.

A privát finanszírozás iránti igény növekedése hatással van a gazdálkodásra, mivel a kormány saját pénzügyi kereteinek felmérésénél bizonyos mértékig a privát finanszírozásra is hagyatkozik, a másik oldalon viszont a zene korporatív támogatását a törvénykezés az adóreformnál nem veszi tekintetbe.

A kulturális hivatalok és szponzorok közötti viszony mostanság egy igényesen fejlődő dialógus témája, amibe tekintélyes marketing szervezeteket és public relation cégeket is bevonnak; itt sokmillió brit fontról van szó. Ilyen nyomott pénzügyi klímában nehéz a teljes kulturális integritást megőrizni. De facto ott találjuk a legnagyobb pénzadományozók között azokat, akik a zenekari területen belül is döntési pozícióban vannak.

1994-ben a nemzeti lottójátékot azzal a céllal hozták létre, hogy a kultúra finanszírozásához is hozzájáruljon; a mintegy évi kilencmilliárd font egyharmada „jótékonyági célra” folyik be. Kezdetben, hogy a fennálló állami forrásokat ne csökkentsék, a lottóbevételek felhasználását a kivételesen nagy kultúrprojektekre korlátozták. Ettől azonban csak felesleges mértékű új és felújított kulturális épületek jöttek létre, amikbe kulturális intézményeket telepítettek. Ezek maguktól lassan éhenhalnak. Most egy némileg flexibilisebb

Mint „Európa legnagyobb kulturális- és konferenciacentrumát” 1982 márciusában London belvárosában nyitották meg a tízezeres „Barbican Arts Center”

rendszert vezettek be, de a bürokrácia és a papírháború sok szervezetet visszatart a pályázattól, úgy hogy kisebb intézmények már az előkészületek és a kérelem-be nyújtás költségeitől is visszarettennek.

Németországban sok történetet mesélnék a londoni zenekarokról...

Ha a londoni zenekarokról beszélünk, hagyjuk a BBC-Zenekarokat későbbre, mivel finanszírozási- és bevételi helyzetük merőben különbözik a többitől. A London Symphony Orchestra, a Royal Philharmonic Orchestra és a Philharmonia Orchestra külön-külön vizsgálandó; mégis azonosak abból a szempontból, hogy önállóan gazdálkodnak. Mindegyiknek állandó személyzete van, a muzikusok szabadfoglalkozásúak, egyikük sem részesül állandó díjazásban. Ezek a zenekarok a feladatok rájuk háruló mennyisége szerint a hazai vagy nemzetközi piacon tevékenykednek, vagy a mindenkori londoni székhelyükön saját koncertsorozatukon lépnek fel.

Elvileg mindegyik zenekar kft.-ként működik, közhasznúként bejegyezve. Minden társaságnak van vezetősége, mely többségében zenekari tagokból áll. A zenekar menedzsmentjének felelős professzionális csapat foglalkoztatnak, a vezetőség és a pénzek adományozói között létrejött üzletpolitikai szerződés szerint. Mint az más zenekaroknál is szokásos, a

menedzsmentben vagy a zenekarban megüresedett helyeket nyilvánosan meg kell hirdetni.

A londoni zenekarok a Művészeti Tanács és gyakran különböző regionális tanácsok vagy helyi hatóságok kombinált finanszírozásában részesülnek. Némelyek erős, Londonon kívüli helyi kapcsolatokat építettek fel. Minden zenekar rendelkezik olyan szponzori ügyekkel aktívan foglalkozó részleggel, amely számos tevékenységet fejt ki, hogy a már említett forrásokból, valamint privát alapítványoktól és egyesületektől az önállóságához szükséges támogatást megszerezze.

Tud Ön más brit zenekarok privát- és projekt-finanszírozásáról is tájékoztatást adni ?

Sok kisebb – a már említett finanszírozási modellek egyik másik variánsa szerint gazdálkodó – zenekar van Nagybritanniában. Létrehozásuk vagy egyes személyek kezdeményezésén alapul, vagy a regionális ellátás hiányosságai hívják életre. Ezek leggyakrabban kamarazenekarok vagy historikus hangszereken játszó együttesek. A Művészeti Tanáccsal létrehozott tradicionális kapcsolat felépítése után majdnem mindegyik jól fejlődött, azonban további számottevő állandó támogatással nem rendelkeznek.

Néhány speciális kórus vagy kamarazenekar (pl. London Sinfonietta) rendszeresen utazik tengerentúlra, jó honoráriumokat kapnak és rendszerint jó lemezszerződésekkel is rendelkeznek. Ezeknek a zenekaroknak nincs meghatározott szolgálatszámuk és nem rendelkeznek folyamatosan fizetett muzsikusokkal. Művészeti rangjuk stabilitását azáltal érik el, hogy magas honoráriumokat ajánlanak, vonzandó a legjobb muzsikusokat, akik szívesen játszanak egy attraktív speciális repertoárt vagy pedig előadást. Emellett éves kiadásuk átlagban lényegesen alacsonyabb mint az állandóan foglalkoztatott muzsikusokkal rendelkező zenekaroké. Néhány hasonló zenekarnak legtöbbször hosszútávra felépített és jól fejlődő kapcsolata van a helyi hatóságokkal és regionális tanácsokkal, amelyek projekteket finanszíroznak, gyakran intenzív reklámtévékenységhez kapcsolva.

A BBC épülete Londonban

Kérem beszéljen a rádió együttesek speciális szituációjáról. Németországban több, különböző együttesekkel rendelkező rádiótársaság működik. Milyen a helyzet Nagybritanniában?

A BBC első saját zenekarát 1930-ban alapította, a BBC Symphony Orchestra-t (BBCSO) Sir Thomas Beecham kezdeményezésére, de Adrian Boult vezetése alatt. A BBCSO rendeltetése a rádió speciális művészeti igényeinek másuttal nem érhető színvonalú teljesítése volt. Egész Nagybritanniában aztán további BBC-zenekarok alakultak. Ma a BBC-nek öt zenekara és egy professzionális kamarakórusa van.

Hogyan finanszírozzák a BBC-zenekarokat?

A BBC-t a törvényileg előírt rádió- és TV-előfizetési díjakból tartják fenn. A BBC-zenekarokat ebből a bevételből egy alapfinanszírozás (60%) és kiegészítő finanszírozás illeti meg. Ez utóbbi a létrejött programokból (30%) és kereskedelmi tevékenységekből származik, tehát TV- és CD-felvételekből, koncert-turnékból és külsős tiszteletdíjakból (10%). 1997-ben a BBC érdekeit jobban érvényesítő szerződés-módosítás következett be. Egy

megfelelő megállapodásban a zenekarok elfogadták, hogy pótlólagos kártérítés nélkül minden jog a BBC-re szálljon. Ez az új megállapodás radikálisan megváltoztatta a viszonyt a BBC és az együttesek között, és most éppen úgy lehetséges egy zenekart a koncertteremben, mint a BBC egy TV-sorozatának háttérzenéjében, vagy jótékonysági rendezvényen hallani ill. látni.

A BBC élenjáró az új média alkalmazásában. Az együttesek olyan szerződéssel rendelkeznek, amely elegendő flexibilitást ad ahhoz, hogy a jövőben a rádióban, TV-ben és az Interneten – részben még ismeretlen – kihívásokra is közvetlenül tudjanak reagálni.

Milyen intenzív a BBC-együttesek jelenléte a saját programokban?

Öt szimfonikus zenekarral és egy professzionális kamarazenekarral a BBC hatalmas elkötelezettséget bizonyít saját együttesei felé, amelyekre a BBC sok klasszikuszenei adása alapul. A rádióadásoknak több mint felét a BBC-együttesek élő vagy speciális felvételei teszik ki.

Németországban a rádió-együttesek mind többször ülnek a koncertpódiumon, mint a stúdióban. Hogy van ez önöknél?

2000-ben az élőzene hányada a programban 20 százalékkal nőtt. A BBC-együttesek is tartanak saját koncertsorozatokat székhelyükön és utaznak belföldön, Európában és az egész világon. 2000-től 2002-ig minden BBC-együttes fellép és felvételeket készít Észak- és Dél-Amerikában, Kínában és Japánban; Ausztrália és Malaysia a jövő terveiben szerepel. Különösen fontos a kiegyensúlyozott mérleg a stúdióban töltött idő és a fennmaradó, a nyilvános megmértetésre fordított idő között. Az egyéni muzsikus művészi kiteljesedése és testi jóérzése növelhető, ha lehetőséget kap a nemzetközi megmértetésre, ami által a BBC nevét öregbíti.

A nagybritanniai zenekarokról további információk a www.abo.org.uk honlapon található

(A cikk a „Das Orchester” című lap 2001/11 számában megjelent írás kivonatolt fordítása)